

Bize yabancı gelen terimler (V)

Aykut Göker

Son olarak ele alacağım terim **'teknoloji öngörüsü'**. Bu terim, İngilizce'de 'technology foresight studies' olarak anılan çalışmaları Türkiye'de de yapma ve o arada buna, Türkçe bir karşılık bulma arayışıyla birlikte, 90'lı yılların sonlarında ortaya çıktı. 'Technology foresight studies' için **'teknoloji öngörü çalışmaları'** dendi; sonra bu çalışmalar, kısaca, 'teknoloji öngörüsü' olarak anıldı.

Aslında **'öngörmek'**, **'öngörü'** bize yabancı gelmemesi gereken sözcükler. Uzun zamandır ve yaygın olarak kullanılıyorlar. 'Öngörmek', **"ileride olması gerekeni göstermek, önceden kararlaştırmak, ilerisi için düşünmek, olmasını önceden gerekli görmek"** [Ali Püsküllüoğlu, Türkçe Sözlük, 2000.] anlamına geliyor. 'Öngörü' ise, "bir işin ileride nasıl bir durum alacağını kestirme, bunu önceden anlayabilme ('Öngörülerimiz maalesef gerçekleşmedi.' örneğinde olduğu gibi)" ve "önceden tahmin edilen bir duruma karşı gerekli tedbirleri alma" anlamına geldiği gibi, "ileriye görebilme yeteneği ('öngöründen yoksun bir lider' örneğinde olduğu gibi)" anlamına da geliyor. [Ali Püsküllüoğlu, Türkçe Sözlük; Meydan Larousse, 1972; AXİS 2000, Ansiklopedik Sözlük, Milliyet / Hachette.]

'Öngörü'nün, bu bakımdan, 'technology foresight' terimindeki 'foresight'ı tam anlamıyla karşıladığı rahatlıkla söylenebilir. Daha önce bu köşede belirtmişim; teknoloji öngörü çalışmalarında, bizim, 'öngörmek' fiiliyle anlattığımız iş yapılıyor: mevcut imkânlar ve muhtemel gelişmeler düşünülerek ülke için nasıl bir gelecek öngörülüyor, önce o ortaya konuyor (**"ileride olması gereken gösteriliyor"**); sonra da, geleceğin öngörüldüğü gibi olması için, bilim ve teknoloji alanında, bugünden alınması gereken stratejik kararlar nelerdir, onlar belirleniyor (**"önceden kararlaştırılıyor"**)...

Dahası, İngilizce'den Türkçe'ye ya da Türkçe'den İngilizce'ye sözlüklerde de 'foresight' ve 'öngörü', biri diğerinin karşılığı olarak yer alıyor. Böyle olması da doğal; çünkü, 'foresight'taki 'fore' ön eki, 'önde / önceden'; 'sight' ise, diğer anlamları yanında, isim olarak, 'görme'; fiil olarak 'görmek' anlamına da geliyor... Diyeceksiniz ki, "bunları biz de biliyoruz; bilinen şeyleri niye yineleyip duruyorsun?"

Nedeni, Türkiye'nin bilim ve teknoloji politikaları gündemine yeni giren söz konusu terimdeki 'foresight' sözcüğünü, bazılarının 'uzgörü' sözcüğüyle karşılamaları... Büyük Larousse (1986) 'uzgörü'yü "gerçeği kavrama, kestirme yetisi" olarak tanımlıyor. Diğer sözlük ve ansiklopedik sözlüklerimiz 'uzgörü' sözcüğüne pek yer vermiyor; yer verilen, yalnızca, 'uzgören' ya da 'uzgörür' sıfatları; bunlar da "keskin görüşlü, gerçeği önceden görebilen" anlamına geliyor. Dilimizde 'uzgörmek' diye bir fiil yok. O zaman, bunca sözlükte 'foresight' için 'öngörü' karşılığı verilmişken ve dilimizde 'öngörmek' gibi bir fiil varken, 'uzgörü' demenin ne anlamı var... 'Teknoloji uzgörüsü' dendiğinde, 'teknoloji basîreti' gibi bir yetenekten (bu nasıl bir yetenekse) söz edilmiş oluyor; bir işten, bir fiilden değil. Oysa "technology foresight"la anlatılmak istenen teknolojiyle ilgili bir iş, bir süreç.

Kaldı ki, teknoloji konusunda, geleceğe ilişkin öngörülerde bulunabilmek, sadece "gerçeği kavrama, kestirme yetisi"yle çözülebilecek bir mesele de değildir. Bu çalışmaların, özneliği

(sübjektiviteyi) en aza indirecek teknikleri var. Teknoloji öngörüsü, geleceğe ilişkin muhtemel senaryoları ortaya koymaya; bunlar içinden arzu edilebilir olanların gerçekleşme ihtimâllerini, kurulacak modeller yardımıyla, imkânlarımız bakımından sınamaya ve böylece, arzuladığımız geleceği erişilebilir kılmaya (bugünden alınacak önlemlerle geleceğe müdâhâle etmeye) yönelik ve olabildiğince nesnel bir çabadır. Bu süreçte uzgörünün ya da ilerideki gelişmelerin hangi yönde olabileceğine ilişkin sezgisel yaklaşımların rolü hiç yok mu? Var; ama, öngörü sürecinin belli aşamalarında, örneğin, bilim ve teknolojideki gelişmelere ilişkin tahminlerde / kestirimlerde ('forecast') bulunurken ya da gelecek senaryoları, senaryo plânlama teknikleriyle kurgulanırken başvurulabilecek araçlardan biri olarak var.

Başka toplumlarca üretilen kavramları kendi dilimizde ifade edebilmek için, sözlüklere bağlı kalmaksızın gösterilecek yaratıcılığa da elbette saygı duyulur; ama bu, kavramın içini boşaltmak pahasına olmamalı.

agoker@ttgv.org.tr

CBT, 03 Kasım 2001.